

**«Немає загадки таланту. Є вічна загадка Любові»
Усний журнал, присвячений життю та творчості Григора Тютюнника**

**Виховну годину підготувала:
Кузнєцова Олена Євгеніївна
вчитель української мови та літератури
Малинської ЗОШ І-ІІІ ступенів №3
Житомирської області**

Оформлення: портрети Григора Тютюнника; виставка книг до творів письменника, свічка, вишиті рушники.

Обладнання: магнітофон, святково прибрані столи, дошка.

Дорогі діти! Сьогодні ми глибше познайомимося з творчістю письменника Григора Тютюнника. Ви вже чули про нього, але на нашій виховній годині ми торкнемося більш ширше його життєвого шляху та творчості.

Ви відчуєте легкий сум, присутній у його творах; глибоку любов до рідної землі, неньки України. Отже, наша виховна година розпочинається.

ІІІ. Вступне слово вчителя.

Григор Тютюнник — письменник, чий творчий геній ми ще не вповні відкрили для себе і усвідомили.

Григора високо й щиро цінує українське письменство різних поколінь. Про унікальний і глибокий талант Гр. Тютюнника одностайно пишуть дослідники літератури, почесне місце відводиться йому в сучасних працях з історії художнього слова. Його оповідання й повісті перекладено багатьма іноземними мовами.

Сьогодні проведемо літературний усний журнал «Вічний живий голос». Епіграфом є такі рядки:

Довго щирими сими словами
До людей промовлятиму я...

Л. Україна

Журнал складається з 3-х сторінок:

1. «Біографія Григора Тютюнника».
2. «Творчість письменника».
3. «Інтерв'ю з дружиною Григора Тютюнника»

ІV. Літературно-музичне свято.

Сторінка 1. Біографія Григора Тютюнника.

Вчитель: *(Запалюють свічку.)*

Хай палає свічка. Хай палає,
Поєднає нас вона в цей час.
Друзів голоси нехай лунають,
Слово й музика нехай єднають нас.

(Звучить музика.)

За столом сидить учень, що грає Григора Тютюнника. Схилившись над паперами, він пише автобіографію.

Звучать слова: « Народився я 5 грудня 1931 року в сім'ї селян — Тютюнника Михайла Васильовича і Тютюнник (до заміжжя Сивокінь) Ганни Михайлівни.

У тридцять третьому році сімейство наше опухло з голоду, а дід, батько мого батька, Василь Февдулович Тютюнник, помер — ще й не сивий був і зуби мав до одного міцні (я й досі не знаю, де його могила), а я в цей час — тоді мені було півтора року — перестав ходити (вже вмійучи це робити), сміяться і балакають перестав... У тридцять сьомому році, коли батькові сповнилося рівно сорок, його заарештували, маючи на увазі політичний мотив, і пустили по сибірських етапах...

У 1957 році прийшов папірець, який сповіщав, що батько ні в чому не винен і реабілітований посмертно. По тому, як забрали батька, ми залишилися удвох: мати і я. Мені тоді йшов шостий рік.

Мій батько, кажуть, був гарний собою, розумний, сильний і з лиця моложавий, бо після першого одруження — на Івзі Федотівні Буденній (1920 — 1921 рік) — він не знайшов кращого заняття, ніж займатись поезією, геометрією, бондарством. Після того, як батька забрали в тюрму в 1937р., взяв мене до себе батьків брат Филимон Васильович Тютюнник, — мати осталися заміжні за іншим, а я пішов до дядька. Сьогодні я знаю, для чого взяв мене дядько. Він і його дружина, Наталя Іванівна Рябовецька, з сусіднього з нами хутора Троянівка, вчили й виховували мене, а кажучи просто, були моїми батьками. Вони обоє працювали в школі. Дядя був бухгалтером, тьотя викладала українську мову й літературу. З того часу я запам'ятав «Як упав же він з коня», «На майдані». Я любив і знав казки Пушкіна і безліч українських народних казок, з яких я найбільше люблю й зараз «Котигорошко», — прекрасна казка. Перечитував оце недавно — диво, та й годі...

А до Донбасу, ще коли жив я з матір'ю і татом, добре запам'ятались мені Шевченків «Кобзар», «Під тихими вербами» Грінченка, «Хіба ревуть воли...», «Кайдашева сім'я». 1938 року віддали мене дядя і тьотя до школи в українській перший клас, який нараховував сім учнів.

На початку війни тьотя народила мені сестрицю. А дядю забрали на фронт. Уже в сорок другому році почався голод. Я їв тоді картопляну зав'язь, жолуді, пробував конину — коли вона кипить, з неї багато піни. Люди, дивлячись на змучену тьотю і на нас, голодненьких дітей, порадили мені чкурнути до матері на Полтавщину, щоб легше стало всьому сімейству, — голод як-не-як. Я так і зробив. Йшов пішки, маючи за плечима 11 років, три класи освіти і порожню торбинку, в котрій з початку подорожі було дев'ять сухарів, перепічка і банка меду — земляки дали на дорогу. Потім харчі вийшли. Почав старцювати. Перший раз просити було неймовірно важко, соромно, одбирало язик і в грудях тепло, тоді трохи привик.

Йшов рівно два тижні.

Після Перемоги повернулися дядя і поранений, забинтований уже до смерті Григорій — аж тоді ото я його взяв трохи ближче, бо він мене іноді гладив по голівчині і казав щось хороше, лагідне. Видно, взяв, що я теж устиг настраждатися, хоч і не розуміючи того до пуття.

У 1946 році після закінчення п'ятого класу пішов я в Зіньківське РУ № 7, щоб мати якусь одежину і 700 грамів хліба на день. Вони, оті 700 грамів, і врятували нас із мамою у 47-му: я носив «з города» щодня по шматочку, глевкому і сплюснутому, в кишені, як порожній гаманець.

В листопаді 51-го року — армія. Владивосток... Словом, нині орденоносне Примор'я. Радистом був чотири роки. Отут-то я і взявся за самоосвіту. Та так, що по демобілізації пішов після «законних» п'яти класів спочатку у восьмий, потім у десятий клас вечірньої школи. Токарував у Щотовському вагонному депо — обточував колеса — і вчився.

А далі щасливі п'ять років навчання в університеті на філологічному факультеті, те, що я й любив. І російське відділення — те, до чого я звик, до чого мене готували школа, армія, напівросійське донбаське оточення.

В 1961 році написав першу новелу «В сумерки», і «Крестьянка» її надрукувала. Більше нічого потім не писав: сесія, дипломна робота по психологічному аналізу Л. М. Толстого — словом, ніколи було писати. До того ж пора було заходжуватись женитися, що я й зробив цілком успішно і щасливо.

По тому, як умер Григорій, я знову взявся за писанину, але вже українською мовою. Цей злам вам повинен бути зрозумілий...

Прочитав словник Грінченка і ледве не танцював на radoщах — так багато відкрив мені цей блискучий твір. Негайно переклав свої «Сумерки» на рідну мову і тепер уже не розлучаюся з нею, слава богу, і не розлучуся до самої смерті. І все це на четвертому десятку!.. Ця щаслива подія в моєму житті сталася на шахті № 10 під Комунарськом Луганської області, де я викладав у вечірній школі російську мову та літературу, а жінка українську мову та літературу. Там же сталася ще одна щаслива подія — жінка народила мені сина Михайла. Одного Михайла замордували, може, хоч другому поталанить жити по-людському. Об цім тільки й молю Господа Бога.

А далі що? А далі я поїхав до Києва, де, завдяки зусиллям багатьох людей і в першу чергу Анатолія Андрійовича Дімарова, живу й по сьогодні. В Києві була написана «Зав'язь». Зараз працюю над сценарієм за «Виром» Григорія. Обіцяють з осені запустити фільм, та хтозна, як воно там покаже.

Амінь.»

Учень встає і виходить.

Заходять двоє біографів.

I біограф : «У 1966 р. виходить перша книжка «Зав'язь», 1968 р. — «Деревій». Одноименне оповідання відзначене премією всесоюзного конкурсу, оголошеного «Литературной газетой». Григiр Тютюнник дедалі більше стає кісткою в горлі тим, що хотіли сито і спокійно жити, продукуючи свої безбарвні, заідеологізовані твори. Та й цензура працювала тоді безвідмовно. Редакторські правки часом наче різали письменника по живому, бо ж кожна деталь, образ так довго виношувався в серці.

А з якогось часу письменник покинув працю по редакціях і видавництвах, цілком віддався власній художній творчості.

У 1970-х «застійних» побачили світ його книги новел «Батьківські пороги», «Крайнебо», «Коріння», повісті «Климко», «Вогник далеко в степу», збірки для дітей «Степова казка», «Ласочка», «Лісова сторожка». Трохи перекладав, зокрема В. Шукшина, якого дуже любив. Дивовижна доба 1960-х рр. змогла породити вулканів, які не вмовкали до останньої миті (як Василь Стус) чи кидали виклик усім (як зробив Григiр Тютюнник). Він був справжнім вулканом. Ніколи сам не йшов ні на які компроміси, ненавидів пристосуванців, казав їм у вічі правдиві обвинувачення, примножуючи кодло своїх потенційних опонентів. «На кожного Авеля по три Каїни», — так він характеризував тогочасну моральну атмосферу в Україні. У суспільстві він бачив жахливу прірву між словом і ділом. Біль душі злився зі злістю, що клекотала в ньому, але нічого не змінювала довкола. Душевний біль дедалі поглиблювався. За всієї зовнішньої сили та мужності насправді був він незахищеним дитям на цій землі, вразливим, щирим, чесним».

II біограф : «Він ніби запрограмував свій кінець. Незатишно йому жилося ще з юних літ. Завжди почував свою самотність.

У лютому 1980 р. Г. Тютюннику було присуджено премію імені Лесі Українки (за книги «Климко», «Вогник далеко в степу»). А 7 березня він заподіяв собі смерть.

Зовні ніби було все добре. Григiр любив товариство, ніколи йому його не бракувало, швидко сходився з людьми, був дотепний, артистичний, твори випробовував «на публіці» — довіряв загалові... А в глибині душі був пекельний біль, який терзав безперестанно. «І що я в Господа за людина!!! Ні в чому немає мені ані міри, ані втіхи — ні в любові, ні в стражданні, ні в захопленнях, ні в сумі пекельному. Неприкаяний я. Все б вирвати з душі й оновитися, все б спочатку почати, та несила», — так писав у щоденнику.

Дійсність і мрія одночасно співіснували в ньому; перша змушувала думати, страждати, друга постійно вабила, кликала за собою... Ще молодим він зробив для себе висновок: «Життя у творчій свідомості письменника начебто роздвоюється: одна площина — існує, друга — бажане. Це єдине джерело творчої енергії».

Посмертно Григiр Тютюнник удостоєний Національної премії імені Т. Г. Шевченка.

Сторінка 2. Творчість письменника.

Слово вчителя «Славу в літературі Григорій Тютюнник завоював не захоплюючими романами, а короткими новелами і невеликими повістями, в яких правдиво відтворив життя українського села в повоєнний час, сповнене злигоднів, страждань, неймовірних принижень. Він розділив із своїми героями ті страждання і болі і підтримав їх віру в перемогу правди, добра, справедливості. Як письменник він стоїть тепер поряд з такими іменами, як Василь Стефаник, Михайло Коцюбинський, Степан Васильченко, Григорій Косинка... Справедливо кажуть про нього: Григорій Тютюнник жив, як писав, і писав, як жив. Справедливо, очевидно, й те, що він «набагато випередив свій час і сказав у кращих новелах чимало з того, до розуміння чого ми лише тепер підійшли (В. Дрозд)».

I літературознавець «Після вдалої першої спроби в жанрі повісті («Облога», 1969) Гр. Тютюнник успішно працює у великій прозі: пише повісті «День мій суботній» (за життя не була надрукована), «Климко», «Вогник далеко в степу», «Життя Артема Безвіконного» (закінчити не встиг).

Твори «Климко» й «Вогник далеко в степу» були сприйняті більш ніж прихильно чесною критикою й національно свідомим читачем. Вони були удостоєні 1980р. премії ім. Лесі Українки.

Гр. Тютюнник не тільки був одним із перших, не тільки вивів цілу галерею юних совісливців («Дивак», «Комета», «Сито, сито...», «Тайна вечерея», «Перед грозою», «Смерть кавалера» та інші; чи не найповнішим утіленням свого воєнно-повоєнного покоління стали герої повістей Харитон із «Облоги», Климко із однойменної повісті, Павло із «Вогника далеко в степу»). Вони багато в чому схожі, у них спільні біографічний корінь, ота вроджена моральність, недитяча мудрість досвіду, налаштованість на працю, труднощі, допомогу іншому, і все ж індивідуально вони відмінні, навіть «я — герой», кожен — маленька особистість, рано дозріла самодостатня часточка свого народу.

Гр. Тютюнник зумів піднести ці образи, цю тему на принципово нову художню висоту. Світ дитинства і світ дорослих постають у його творах не завжди в гармонії, вони нерідко прикро несумісні, а то й — протиставні — і водночас у цій прозовій «державі» їх тримають автори любов і біль. Парадигма війна-дитина-дорослі осмислювалась Гр. Тютюнником масштабно й відповідально.»

II літературознавець «Проза Гр. Тютюнника багата гумористичними ресурсами, вона зіткана з іронічних, глузливих, хоч мало коли відсторонених, частіше співчутливих деталей, інтонацій, реплік, часто це колізії, про які в народі кажуть: «і сміх і гріх».

Художній світ Гр. Тютюнника — це і світ живого народного слова. І авторова літературна мова, і народнорозмовні монологи чи діалоги героїв не мають жодних ознак «літературності», вони напрочуд життєві.

У творах Григора Тютюнника все здається таким простим, звичайним, буденним, само собою зрозумілим. Уявіть собі прямовисну скелю, на якій нема за що зачепитися, а здійснитися на гору необхідно, щоб побачити світ, — для того доводиться вирубувати у ній уступи, забивати костилі, а граніт же не піддається... Отак важко врубатися критичним кайлом у Тютюнникову прозу. Якщо ж говорити про сам процес аналітичного розтинання її, вилучування окремих фрагментів чи постатей для розгляду, з цитуванням, — то все це видається й надто жорстоким чи, як мінімум, неприродним щодо цієї гармонійності й викінченості.

І все ж — доводиться. Адже інакше неможливо зрозуміти феномен Гр. Тютюнника, розгадати його загадку, — а вона існує всупереч його власним словам, уже багато разів цитованим: «Немає загадки таланту. Є вічна загадка любові».

III літературознавець «Твори Гр. Тютюнника належать до таких, які перечитуються багаторазово, їхня емоційна наповненість викликає відповідний спалах і в душі читача. А кожне нове перечитування відкриває новий, до того непомічений пласт у багатій, з невимірними ще ніким підтекстовими глибинами, Тютюнниковій прозі.

Письменник мав особливий дар, що найповніше виявився в жанрі малої прози, — талант багато висловити, мало сказавши. Характерна риса його мови — надзвичайна художньо-сміслова сконденсованість, ущільненість письма. Створення такого тексту вимагає від письменника титанічної праці над пошуком найточнішого слова, а під час творчого процесу — максимального напруження всіх сил, граматичної концентрації творчої енергії.»

IV літературознавець «Григір Тютюнник писав тільки про те, що добре знав, що сам пережив, перестраждав. Загальновизнаний могутній ліризм його творів, тобто перепускання всіх почуттів героїв, кожної деталі через власне серце. У багатьох сюжетах, як-то мовиться, неозброєним оком видно цілі епізоди з життя автора.

Письменник зазірав так глибоко у душі своїм проникливим, безмежно добрим і людяним зором бачив так далеко, але нічого не програмував і не нав'язував своїх висновків, — залишав їх на розсуд читача, хоч і вміло підводив саме до них.

Він не замислюється над прикрашенням мови художніми образами, він просто пише про те, що бачить, пропускаючи слова не крізь призму розуму, а крізь серце. І ці звичайні слова у творах Гр. Тютюнника стають незвичайними, сповнюючись любові й теплоти, що ними кипить серце великого майстра слова.»

Сторінка 3. «Інтерв'ю з дружиною Григора Тютюнника»

У грудні нинішнього року Григору Михайловичу Тютюннику виповнився б 81 рік. Він пішов із життя трагічно й передчасно.

А тепер вашій увазі пропонуємо невеличке інтерв'ю з вдовою письменника — Людмила Василівна Тютюнник, у якому вона розповіла про непрості зигзаги долі відомого українського прозаїка.

(На сцену виходять кореспондент та Людмила Василівна).

— Людмילו Василівно, скільки ви прожили разом?

— Із 1958 р. і до смерті Григора у 1980 р.

— А познайомилися на літературному ґрунті?

— Саме так. Це було в Харкові під час навчання в університеті. Я навчалася на відділенні української філології, а Григір — російської. Він спочатку говорив російською, але під час зустрічей зі мною переходив на українську.

— Ви були його «першими університетами» з української мови?

— Може, й так... Він після служби на флоті говорив тільки російською. Перше його оповідання теж було написане російською і надруковане в журналі «Крест'янка».

— Хто йому підказував, хто шукав теми?

— Життя... Те, що він бачив, що чув, — те й було на папері. Точніше, те, що йому боліло. Це його вислів. Тем ніхто не шукав, це був би штучний твір. Григір мав очі, які не просто бачили людське життя і людські душі, а ловили саму суть, самі глибини людського серця із його таємними бажаннями та турботами.

— Йому загадували писати про щось чи про когось конкретно?

— Давали завдання написати нариси. Але він казав просто: «Не вмію писати на замовлення — і квит».

— Чи долучав вас Григір до творчого процесу?

— Я ж була і першою слухачкою його оповідань, і першим критиком. Бува, прийде на кухню: «Ану, Людасю, послухай». І читає. Я завжди хвалила: здавалося, влучніше і краще не напишеш. А він: «Ні, ні. Я тут перероблю, а тут до-працюю, доберу потрібного слова». Він знав справжню цінність слова. У моєї мами в Мануйлівці у нього була кімната, стіл, який він сам змайстрував, ліжечко. І квіти кругом — м'ята, васильки. Було в нього ще надзвичайне захоплення — риболовля. Міг і приготувати рибу. А взагалі, коли треба, Григір і борщ варив, і дітей годував. Справжній батько був.

— Батько Григора був репресований?

— Так, серед ночі забрали. Ніхто не знає, за що і де його могила. Григір батька не пам'ятав, маленьким був ще, пуць-вірінком. Але батько для нього завжди залишався взірцем. Коли у нас

народився перший син, він назвав його Михайлом, на честь батька. Казав: «Одного Михайла замордували, то, може, другому пощастить...»

— У Григора Михайловича оповідання правдиві чи, так би мовити, творчі вигадки?

— Вони всі правдиві. Коли я читаю його твори, я впізнаю, що ось це — про того, а те — з тим було. Все — невігдані історії, події, які він сам бачив або чув від когось. Наприклад, те, що він пише в «Кізонеці», — в нас у Мануйлівці трапилося. А найперше оповідання написав про рідну матір. Це «В сутінки». Його надрукували в журналі «Крестьянка». Спочатку він написав мені лист. Я була тоді в селі на канікулах. Отримала лист, а там готове оповідання. У «Крестьянке» воно вийшло російською мовою. Коли ж Григир заходився перекладати оповідання українською, то тоді свого листа забрав.

— А ви пам'ятаєте брата чоловіка — Григорія Тютюнника?

— Бачила разів три-чотири в Шилівці. Він гостював у мами. У них із чоловіком різні матері були, а батько — один. Григорій дуже впливав на брата. Становлення Григора як особистості, як письменника — його заслуга. І те, що Григир перейшов на українську мову у творчості, — теж від брата. Григорій давав дуже влучні, мудрі поради. Він вчителював і мріяв продовжити епопею «Вир», але смерть завадила. У нього з війни був осколок під серцем. Він мучився, хворів. Завдяки Амосову, який його прооперував у київському військовому госпіталі, Григорій прожив ще сім років і закінчив «Вир».

— Людмила Василівно, розкажіть, як склалися долі ваших синів.

— Старший, Михайло, 1963 року народження, закінчив романо-германський факультет КДУ ім. Т. Шевченка. Тепер працює як синхронний перекладач із англійської. Василь, 1970 року, закінчив факультет української філології. Теж працює. Маю внука і дві внучки.

— Чи є в Києві меморіальна дошка, присвячена Григорові Тютюннику?

— Там, де ми жили довго і де чоловік помер, на Раєвського, — немає. А ось на Андріївському узвозі є. Хоча ми там прожили декілька місяців. Там була тільки кімнатка, навіть кухні не мали. І стола не було. Григир писав на широкому старовинному підвіконні біля єдиного вікна, яке виходило на Андріївську церкву. На цьому підвіконні написані «Дивак», «Крайнебо», «Вуточка». А саме життя в цій квартирі змальоване в оповіданні «День мій суботній». Це була службова квартира, в якій до нас теж жив письменник, Міняйло, здається.

— Чи пробували сини писати?

— Спроби були у Михайла. Він писав спогади про батька. Надруковані вони в книжці «Вічна загадка любові», де зібрано чимало спогадів про Григора.

— А в Шилівці якісь родичі ще залишилися?

— Ні. Мати Григора, Ганна Михайлівна, проживши сім років після його смерті, померла. Тепер у її хаті живуть то одні, то інші, перепродуючи її.

— Григир Михайлович пішов із життя раптово, без попередження, наче лебедем впавши на груди. Я був вражений, коли дивився підшивки «Літературної України» за 1980 рік. В останньому номері за лютий вміщено інформацію про присудження йому Державної премії ім. Лесі Українки. А в першому березневому номері — вже повідомлення про смерть. Як же так сталося, що після такого визнання — самогубство?

— Дивно, але чоловік ніколи не засуджував людей, які наклали на себе руки... Можливо, він не витримав слави, не був готовий... Того вечора ми пізно повернулися додому, бо сиділи у ресторані напередодні 8 березня. Григир був напідпитку. Полягали спати. А вночі я в туалет — а він запертий зсередини. Гукаю — не відповідає. Я розбудила Михайла, йому вже 17 років було, школяр. Він якось там відчинив двері. Як я побачила чоловіка... Боже мій! Висить... Мишко сам робив штучне дихання, викликав «швидку» і міліцію. Далі нічого не пам'ятаю.

— Була якась записка?

— Була, але її забрала міліція. У передсмертній записці Григора Тютюнника запам'ятала одну фразу: «Помучте іншого...»

— Це на адресу чиновників від літератури?

— Всі саме так і думали.

— Григир не був пов'язаний із дисидентами того часу?

— Про Стуса він і не чув. Любив і поважав Симоненка. А з політикою справи взагалі не мав.

Дякую вам щиро за цікаве спілкування. Удачі вам та вашим рідним. Допобачення.

V. Підсумок.

Вчитель:

Діти! Наша виховна година закінчилася, але ми не прощаємося з Григором Тютюнником та його творами. Ще не раз його герої хвилюватимуть наші думки та серця. А завершити наш журнал я хочу словами Лесі Українки:

До тебе, Україно, наша бездольна мати,
Струна моя перша озветься,
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця поллеться.

По світі широкому буде та пісня літати,
А з нею надія кохана.
Скрізь буде літати, по світі між людьми питати,
Де схована доля незнана.

Полине за синєє море, полине за гори,
Літатиме в чистому полі.
Здійметься високо-високо в небесні простори
І, може, спітка тую долю.

І, може, тоді завітає та доля жадана
До нашої рідної хати,
До тебе, моя Україно кохана,
Моя безталанная мати!

Матеріали використано з інтернет джерела <https://www.schoollife.org.ua/1079-2017/>